

amiért e műben szinte teljesen elvész a regény és létrehozásának szándéka. A szövegegyeségek – mert nincs domináns szervezőelemük – nem rendeződnek regényszerű kompozícióvá, belső kohéziójuk sem alakul ki. Az az írói stílus, mely néhány oldalon elkápráztatja, a regény terjedelmében elkedvetleníti a befogadót, egyhangúvá, unalmassá válik, minek következtében az átlagolvasó sutba vágja a kötetet. Persze mindez nem azt jelenti, hogy ez a szövegtípus kizárja a regény műfaját. Számos remekmű bizonyítja a magyar irodalomban is ellenkezőjét. Ám e művekben bravúros megoldások, intellektuális-bölcséleti többlettartalom s nagyszerű írói arányérzék oldja a lírai monológ egyhangúságát. Az *Álmok és életek* is akkor válik izgalmassá és élvezetessé, amikor az érzelmek, megérzések és hangulatok rögzítésén túl a történetmondás, az epikai ábrázolásmód szándéka formálja a szöveget, amikor a személyes és magánérdekű élmények mellett közösré, általánosra, általunk is megéltre és felismerhetőre bukkanunk, az álmok és életek tényleges konfrontálódására kerül sor. Mintha ez lenne az író igazi hangja, s a másik, a „lírai kábulat” – miként a könyv egyik recenzense fogalmaz – a felvett póz. Igazán jól azok a szöveg- illetve történetrészek sikerültek, melyekbe misztikus, titokzatos, rejtélyes „bűnügyi” elem szövődik. Példaként Merinek, a négy fivérnek, a harmonikás lánynak vagy a város ismeretlen csőszének történetét hozhatjuk fel. Ezekben a részekben a konkrét történethez általános érvényű, választ váró kérdések, a személyiség kettősségének, az individuum szabadságának, a bűn és a szerelem viszonylatának problematikája kötődik, miáltal nyomban érdekfeszítővé, izgalmassá válik a szöveg.

Az *Álmok és életek* az emlékezés és az emlékek, az utazás és az utak könyve. Egy szerelem alakulástörténete bontakozik ki benne, amely szerelem valóságos és fiktív utakkal fonódik össze. Ahogy a regény s a bizonytalanul megrajzolt meseszál, a szerelem története halad előre, úgy növekszik a bejárt utak száma és terjedelme. Kezdetben csak a másik fél otthonáig, a városba és környékére, az egykori élmények színhelyére vezetnek, miközben a lírai én „kiadja” önmagát, személyisége felé nyit utat. Majd nagyobb távolságokat tesz meg a szerelmi kettős, így Amerikába utazik, de ezúttal sem csak a távoli földrész, az ország, hanem a másik fél megismerése a fontos cél. Kár, hogy a szerelmi motívum történeté dolgozása bizonytalan s esetleges a regényben, hisz sokat javított volna kompozíciós hiányosságain.

Szathmári István *Álmok és életek* című könyve a Forum Könyvkiadó 1989. évi regény pályázatának díjazott alkotása. A kritika a mű nyelvi színvonalát dicséri, szerzőjében pedig ígéretes tehetséget lát. Az *Álmok és életek* regényírás előtti kísérlet, felkészülés a nagyobb kompozícióra.

BENCE Erika

DEAR BOHUMIL

Bohumil Hrabal: *Zsebcselek*. Kalligram Kiadó, Pozsony, 1992

Sajátos műfajú alkotás a *Zsebcselek*. A szerzői meghatározás értelmében: interjúregény. Írója, elbeszélője és hőse maga Bohumil Hrabal. A hármas szerepet vállaló cseh író mellett Szigeti László szlovákiai magyar újságíró működött közre létrejöttében. A kérdező fél szerepét töltötte be a beszélgetésben. „Ez az interjúregény tehát elsősorban és mindenekelőtt Bohumil Hrabal könyve, jómagam csupán az a kérdező voltam, aki

örömet hagytam, hogy érvényesüljön alanya mesélőkedve” – jegyzi meg Szigeti László a *Zsebcselek*hez fűzött utószavában. Hrabal írói munkásságában gyakoriak a szokatlan formai megoldások. Nemezszer olvasói leveleket szerkeszt novellává, miáltal az írásmű szerzője, szereplője és elsődleges olvasója is egyúttal (ld. *Véres történetek és legendák*). A *Zsebcselekből* pedig arról szerezhetünk tudomást, hogy egy – a formáját tekintve ugyan csak különleges – trilógiája van készülöben. Önmagáról ír e könyvében is, de a róla szóló történeteket a feleség mondja tollba, azaz frógépbe. Az interjú készítése óta eltelt évek folyamán már bizonyára el is készült, meg is jelent a könyv. 1990-ben látott napvilágot Esterházy Péter *Hrabal könyve* című regénye, melyben a cseh íróval magyar regényhősként szembesülünk. Dear Bohumil – idézet a regényből.

A *Zsebcselek* másik jellegzetessége, hogy bár először cseh nyelven jelent meg Prágában, mégis inkább „magyar könyv”. S ez nemcsak azért van így, mert Szigeti László mindenkéltől a magyar olvasó érdeklődésének és gondolkodásmódjának megfelelően vezette a beszélgetés fonalát, hanem mert Hrabalra is hajlamosak vagyunk úgy tekinteni, mint egy „csehül író frónkra”. Művei páratlan népszerűségnek örvendenek magyar nyelvterületen is, ami a hrabali írás- és közlésmód egyszerűségével, őszinteségével, az írói élmények és az olvasói életérzések rokonságával magyarázható. A Hrabal-művekben (novellában, elbeszéléseiben, regényében vagy filmjeiben) élénk társul világ a miénk is. Otthon vagyunk benne: Kelet-(Közép-)Európában. Ahova születni – s ezt épp Hrabalra hivatkozva szokás emlegetni – pech, tragédia, komédia, dráma stb. . . „És kihívásnak elég volt az, hogy itt, Közép-Európában néhanapján úgy méregetik egymást a népek, mint a kényszerházasságban élő és valóni képtelen házastársak, néha irigyen, néha féltékenyen, néha agyonszeretve egymást, ám leginkább úgy, hogy gyakrabban tekintene a távolba, mintsem egymásra” – írja a kötethez fűzött jegyzetében Szigeti László.

Hrabal a beszélgetés során többször is kifejti, hogy magát nem szépírónak, hanem krónikásnak tekinti: „Korábban is említettem, hogy hosszabb ideje krónikásnak vallom magam, mert csak leírom azokat a történeteket, amelyeket az egyszerű emberek mesélnek, de nem ám úgy, ahogy mi tesszük, üldögélve a magnetofon előtt, egyáltalán nem. Tíz-húsz éve ismerjük egymást a kocsmából, ahol egy pillanat hatása alatt vagy a helyzetből adódóan egy egyszerű ember csak mond valamit. . .” A novelláiban, elbeszéléseiben (magyar fordításban a *Véres történetek és legendák* vagy a *Harlekin milliói* című kötetekben olvashatjuk őket), az *Őfelsége pincére voltam* című regényében vagy a Jifí Menzellel készített filmjeiben feldolgozott történeteket tehát egyszerű emberek mesélték, miből következik, hogy igazak s a bennük szereplő emberek is valóságosak. A nagyhangú Pepin bácsi a *Sörgyári capriccióból*, a dobrovicei állomásfőnök a *Szigorúan ellenőrzött vonatokból*, Metek úr, Iontek úr, Ružička úr, a pincérek, a vasutasok, a hálalók, a nagyevők-nagyvívók, Isten báránykái, mindannyian valóságos, egykor volt, létező személyek, mint ahogy a helyszínek (pl. sörgyár) is valóságosak. S hogy a történetek elbeszélői a prágai Arany Tigrisben vagy a krusovicei sörözőben iszogató emberek, az „egyszerűek”, az sem véletlen. „Az intellektuel rendszerint csak tudja, az egyszerű ember viszont mélyen meg is éli a dolgokat, és számomra éppen ez az élmény az írói elrugaszkodás szilárd pontja” – közli ezzel kapcsolatotban az író.

Szigeti László mindvégig jól megválasztott kérdésekkel igyekszik „sarokba szorítani” beszélgetőtársát, ezek a kérdések a műveiből még elő nem villant Hrabal-arcra, az elátkozott költőkkel (pl. Baudelaire, Verlaine), Örkénnyel vagy Kalkával rokon írói portréira vetnek fényt. Azonban Hrabal sem volna Hrabal, ha nem igyekezne társát bravúros cselekkel (mint amilyeneket az író által mélységesen tisztelt Hidegkúti produkált a fut-

ballpályán egyetlen zsebkendőnyi terület felhasználásával) „átejteni”. Mert „az írónak is bírnia kell némi szeméremmel és tapintattal”, vagy mint a kötet mottójául választott idézet közli: „Visszavonok mindent, amit valaha is mondtam, nehogy elveszítsem, amihez még nincs kulcsom: a lelkemet.”

Hrabal és Szigeti interjúkötete kezdetben az Interjúregény munkacímet viselte, majd amikor a cseh író észrevette a Hidegkúti-cselek egységteremtő szerepét a szövegben, a *Zsebcselek* címet adta a kötetnek. A beszélgetéssorozat, minek eredményeképp végül is összeállt ez a könyv, viszonylag régen, még a csehszlovákiai rendszerváltás, a bársonyos forradalom előtt készült. Persze Hrabalnak nem volt szüksége az értékrendváltás útmutató szerepére ahhoz, hogy az igaz értékek, a mindenkori emberiség szempontjából ítélje meg a dolgokat. S abban, hogy mind teljesebb képet kapjunk az íróról, akit szentnek és szenilis trottnak egyaránt címeznek olvasói, mennyiben levelet írnak neki, Hrapka Tibor fotói is segítenek bennünket. Hrapka Tibor a legkülönbözőbb helyzetekben örökölte meg az írókat, ezek a fotók képezik a kötet képanyagát.

A könyv elolvasását követően – s ez jellegeből következik – feltesszük magunknak a kérdést, vajon hova, milyen tudás birtoklásához vezet bennünket, s milyen élmény következik belőle. Szigeti László a „kiszámíthatatlan, szüntelenül cselező, bujdosó, szélsőséges gondolati párosításokat produkáló író” s mindemellert az „együttérző, szeretetre méltó, panaszkodó, különböző gondokkal küszködő idegembert” látja e szövegből élénk lépni, kinek neve és munkássága egyet jelent a prágai iróniával, melynek megértését ugyancsak segíti ez a könyv, a beszélgetés. Am aközben, hogy Bohumil Hrabal a nemzetről, a hazáról, városokról, íróról, filmekről, rendezőkről, művészeti értékekről stb. beszél, bizonyos értelemben másokról, mindenkiről, rólunk szól, miként az műveiben is mindig így van. S ezek után nem túlzás azt mondani, hogy a hrabali életművön keresztül önmagunk, világunk jelenségeinek, világbeli helyzetünknek a megértéséhez is útmutatót nyújt a *Zsebcselek*.

BENCE Erika

BARANYAI MÚLTIDÉZŐK

Lábadi Károly: *Meg vagyok én búval rakva. Ács Gedeon élete és feljegyzései a XIX. század drávaszögi népeletéről*. Jugoszláviai Magyar Művelődési Társaság, Újvidék, 1992
Pataky András: *Baranya tiúkokat rejtegető földrajzi nevei*. Jugoszláviai Magyar Művelődési Társaság, Újvidék, 1992

Ács Gedeon életrajzát, tevékenységét dolgozta föl új könyvében Lábadi Károly. A kötet két egységre tagolódik. *A házat építő életben* olvasmányos, gördülékeny életrajzot ír, *A szülőföld képei*ben pedig Ács munkásságát taglalja, ill. az általa begyűjtött anyagból válogat, ad közlésre egy tarka, népköltészeti gyűjteménynek beillő csokrot.

Lábadi öt fejezetben át kíséri Ács életének eseményeit. Körbejárja a bölcsőhelyet, a laskói szülőházat, megidézi a gyermekkor csínyeit, a halasi, kecskeméti és debreceni tanulóéveket. Majd a laskói lelkészség, a negyvennyolcas forradalom izgalmi és a bujdosás éveit következnek. A törökországi és az amerikai periódust a hazatérés öröme, majd üröme, a csúzai mindennapok részletezése zárja.

A továbbiakban Ács naplóirol olvashatunk. Lelkeszi tevékenységét és művelődésszer-